

מתפללים ומשלמים – כמה עולה להחזיק בית כנסת?

אחזקת בית כנסת עולה לא מעט כסף, והעול נופל על כתפיהם של המתפללים הקבועים והתורמים. מהן השיטות השונות לגביית הכספים, האם מותר להעלות תורמים לתורה על חשבון מתפללים קבועים ובאיזה בית כנסת מונצחים על לוח שיש שמות מתפללים שתרמו אפס לירות להקמה? | עולם בתי הכנסת, כתבה שנייה בסדרה

94 תגובות

יצחק טסלר | 10.07.23 | 07:54
תגיות: בית כנסת, תרומות

כל מי שמבקרים באופן קבוע בבית כנסת יודעים שוויכוח על כסף שמשמש להקמת המקום ומימונו לא רק גורם לעוגמת נפש, אלא יכול ממש לקרוע קהילה. דוגמה טובה לכך היא בית הכנסת של עולי לוב בתל אביב, שנחנך במרץ 1938. על הדלת נקבעה מזוזה ועל הקיר שלצידה הוצבו שתי טבלאות שיש גדולות. באחת נכתב "בית הכנסת הוקם על מגרשה של המנוחה בובה גווילי תנצב"ה – נבנה בעזרתם ובנדבתם של כל עולי ליביא איש כפי יכולתו".

>> הכול על העולם היהודי – [בדף הפייסבוק של ערוץ היהדות](#). היכנסו <<

• [פתאום קם אדם ומקים בית כנסת – איך עושים את זה?](#)

על טבלת השיש השנייה נחרטו שמות המתפללים וכמה כסף הם תרמו. בין 28 האנשים שהונצחו במקום היו גם שניים שלידי שמם נכתב כי הם תרמו 0 לירות ארץ-ישראליות. רחל עידן שביקרה במקום והסתקרנה מלוח הזיכרון בדקה את הנושא, ולדבריה נאמר לה כי השניים אומנם לא תרמו מכספים, אך תרמו מזמנם. לכן ליד שם אחד נכתב ע"י – ראשי תיבות של המילים "עבודת ידיים", כלומר אדם זה תרם פיזית לבניית בית הכנסת; וליד השם השני נכתב מב"ע – ראשי תיבות של "מנהל ביצוע עבודה". מכיוון שראשי התיבות הנ"ל מובנים רק ליועדי ח"ן, מן הראוי שוועד בית הכנסת יתלה במקום שלט הסבר, אשר יאפשר הנצחה ראויה לשני המתפללים שהתאמצו לסייע בהקמת בית כנסת, בעיר העברית הראשונה.

לוח התורמים בבית הכנסת לעולי לוב בתל אביב. על שניים מהם כתוב 0 לירות (צילום: יצחק טסלר)

Sponsored Links by Taboola

לא מחכים לסיום התואר: 64% מהסטודנטים עובדים בתחום בזמן התואר

זה הזמן לקנות במט"ח

קל יותר להתאמן כשהגוף קל יותר. מה BMI שלך?

האוניברסיטה הפתוחה [קרא עוד](#)

מיעוט נוסף | MAX מקס

novo nordisk

איך מממנים אחזקת בית כנסת?

מתפללים רבים, קבועים או מזדמנים, לוקחים את זה כמוזן מאליו שיש לבית הכנסת מבנה, כיסאות, מזגן ושירותי ניקיון, אבל הדברים הללו עולים כסף, ויש מספר דרכים שבהן בתי כנסת מממנים את עצמם.

יש לציין כי בתי כנסת פטורים מארנונה, אבל הרשויות המקומיות אינן מממנות את אחזקת המקום, ובכלל זה תשלום למי שקוראים בתורה, חזנים בחגים, קניית סידורים וחומשים, ספסלים או אפילו הוצאות ניקיון. כדי לתפעל את המקום, ברוב הקהילות היהודיות בארץ ובחו"ל נהוג לגבות "דמי חבר" שנתיים שיממנו את אחזקת בית הכנסת. הבעיה היא שההוצאות גדולות והכספים אף פעם לא מספיקים, ולכן נהוג לגבות תרומה מיוחדת ממשפחות שמבקשות לקיים במקום טקס בר מצווה או "שבת חתן".

בית הכנסת "אור הכרמל" בחיפה. היה בעבר פאב (צילום: באדיבות הרב יוסף ברדוגו)

מי שמכיר מקרוב את הקושי באחזקת בית כנסת הוא הרב יוסף ברדוגו, שייסד את בית הכנסת "אור הכרמל", ברחוב שער הלבנון 4 בחיפה. החיפאים הוותיקים אולי זוכרים כי במקום שכן בעבר פאב, אבל זה כעשר שנים הרב ברדוגו שוכר את המקום ומפעיל שם בית כנסת, מקיים שיעורי תורה, "כולל" שבו אברכים לומדים ואפילו "מלונית החסד", שבה קרובי משפחות של מאושפזים בבית חולים "כרמל" יכולים להתארח ללא עלות.

אגב, אם תהיתם פעם מדוע באופן די גורף בתי הכנסת הספרדיים קצת יותר מרשימים מאשר בתי כנסת אשכנזיים, התשובה לכך היא שבבתי כנסת של עדות המזרח נהוג לעודד באופן מסיבי את מי שעולים לתורה, ובמיוחד בתקופת החגים, לתרום לאחזקת המקום.

אם תהיתם פעם מדוע באופן די גורף, בתי הכנסת הספרדיים קצת יותר מרשימים מאשר בתי כנסת אשכנזיים, התשובה לכך היא שבבתי כנסת של עדות המזרח נהוג לעודד באופן מסיבי את מי שעולים לתורה, ובמיוחד בתקופת החגים, לתרום לאחזקת המקום

הרב ברדוגו מביא לכך דוגמה מפסק הלכה של הרב עובדיה יוסף זצ"ל המתיר לגבאי לכבד אורח שמגיע לבית הכנסת ומעוניין לתרום לטובת הציבור, להעלות לתורה ראשון, אפילו במקום כהן. וכך כתב הרב עובדיה: "בית כנסת שהגיעו לשם אורחים מחוץ לארץ, ורוצים להעלותם לספר תורה בימי שני וחמישי, כדי שיתרמו מכספם לאחזקת הישיבות הקדושות בעת עלייתם לתורה, מותר לבקש מהכהן הנמצא בבית הכנסת, שייצא מחוץ לבית הכנסת (מפאת כבודו) כדי שיוכלו להעלות את אותם נדיבים לעליית ראשון ושני ושלישי. ואם הכהן מסרב לצאת מבית הכנסת, או שיש שם מניין בצמצום, יאמר שליח הציבור: אף על פי שיש כאן כהן יעמוד ישראל במקום כהן" (הלכות קריאת התורה, עמוד ל"ח).

איך מנהלים את כספי הצדקה?

"אין כל חובה חוקית שבית כנסת יופעל באמצעות עמותה", מסביר רו"ח אהוד שושן. "אפשר בהחלט שאחד המתפללים ייקח על עצמו את ניהול הכספים בדיוק כמו כל ועד אחר, אבל יש יתרונות להתאגדות כעמותה או חברה לתועלת הציבור – קודם כל יש שקיפות וסדר, שכן עמותה חייבת לפעול בהתאם לכללים וההוראות של רשם העמותות".

לדבריו, "היתרון הגדול הוא האפשרות לקבל אישור ממס הכנסה לכך שכל מי שתרום לעמותה מעל 200 שקל יקבל זיכוי במס הכנסה על התרומה שהעביר בשיעור של 35%, לפי סעיף 46. המשמעות היא שמי שתרום 1,000 שקל לעמותה כזו יקבל בחזרה ממס הכנסה 350 שקל וזה מעודד אנשים לתרום יותר. חובה להתאגד תחול גם במקרים שבהם קיים רצון לקבל תמיכות ותקציבים ציבוריים. מצד שני, פעילות באמצעות עמותה או חברה לתועלת הציבור מחייבת את בית הכנסת בהוצאות נוספות. החל מאגרות, מס שכר וכן עלויות ניהול חשבונות וביקורת של רואה חשבון".

יכוחים על מנהלים

מי שפוקדים בתי כנסת באופן קבוע, מכירים את התופעה שבה יש מנהלים שונים ולפעמים חילוקי דעות כיצד יש להתפלל או לנהוג בנושאים שונים.

קריאה בתורה. להקשיב לרחשי לב הציבור (צילום: Shutterstock)

חוקר ההיסטוריה של ההלכה, ד"ר עקיבא שטרנברג, מסביר כי "מהתשובות הרבות העוסקות בנושא ניתן ללמוד על כך שהציבור ומנהיגיו ההלכתיים פעלו כדי לקרב את בית הכנסת והתפילה לרחשי הלב של הציבור. בספרי 'המסורת והקדמונים' התייחסתי, בין היתר, לשינויים שחלו בבתי הכנסת במהלך הדורות, בין בעיצוב הפיזי ובין בתוכן התפילה.

"כך נוספו פיוטים לתפילות, חלו שינויים בסדרי הישיבה ובעיטור בתי הכנסת ואף יושמו שינויים בסדרי התפילה, כולל חזרת הש"ץ ועלייה לתורה. הרב דוד אבן זמרה (הרדב"ז), אשר חי במצרים במאה ה-16, בהתייחסו להוספת פיוטים, ציין שראוי לעשות דברים מעין אלו 'ובתנאי שיהיה דברים חברים הראשונים ומעין שבח כבוד וגדולה ליוצר הכל יתברך'".

בשורה התחתונה – ההמלצה הטובה ביותר היא לנסות ולייצר תקנון שיעלה להצבעה. לאחר אישור שלו בידי רוב באי בית הכנסת, ההחלטות יקבלו תוקף מחייב.

שילוב נשים בבית הכנסת

בשנים האחרונות מתנהל בציבור הדתי-לאומי קרב שבו נשים מהזרם הליברלי דורשות מעורבות גדולה מבעבר בתפילות ובשיעורי התורה.

ד"ר שטרנברג טוען שלרובנים כיום יש מה ללמוד מקודמיהם: "במסכת מגילה בתלמוד הבבלי נכתב שאישה יכולה לעלות לתורה אבל שלא תקרא בתורה 'מפני כבוד הציבור', כלומר כדי שלא להעליב את המתפללים שאינם יודעים לקרוא.

"למרות קביעה זו, המהר"ם מרוטנבורג שחי במאה ה-13, מבכירי רבני אשכנז בימי הביניים, פסק כי בעיר שיש בה רק כהנים, כאשר צריכים להעלות לתורה 'ישראל', עדיף להעלות אישה ולא כהן על מנת שלא יחשבו שהגבאי העלה אותו לתורה כי יש בו פסול, כמו למשל מפני שאימו גרושה. לא ברור האם יישם זאת למעשה, אולם מקרה זה ודוגמאות נוספות מוכיחות כי ההנהגה הרבנית בימי הביניים הייתה מוכנה לשקול חידושים הלכתיים נועזים אשר ספק אם היו מתקבלים על דעת רוב הפוסקים בימינו".

איך מפעילים בית כנסת בלי להעליב מתפללים?

ברוב בתי הכנסת מקובל לבקש ממי שעולים לתורה לתרום לאחזקת בית הכנסת, ובתמורה מברכים אותם בברכת "מי שבירך".

בית הכנסת המרכזי בקריית שמואל בחיפה (צילום: יצחק טסלר)

יוסי הניג, גבאי בית הכנסת המרכזי בשכונת קריית שמואל בחיפה, ומועמד הציונות הדתית למועצת העיר, מסביר כי סוגיה נוספת שקורעת בתי כנסת היא עליות לתורה ומקום הישיבה. לדבריו, בעבר הרחוק היה נהוג להושיב ב"מזרח", כלומר באזור הסמוך לארון הקודש שנחשב החלק החשוב של בית הכנסת, את הרבנים ואת ה"גבירים", כלומר התורמים הגדולים.

לדבריו, גם בקריאת התורה יש מדרגים – יש עליות נחשבות וחשובות יותר כמו "שלישי" ו"שישי", או "מפטיר", ובמיוחד בחגים, לכן ברוב בתי הכנסת נהוג לקיים "מכירה פומבית" שבה זוכים מי שהפרוטה מצויה בכיסם ובארנקם הדיגיטלי. "אצלנו דווקא אין מכירות, אלא שוועד בית הכנסת, העומד לבחירה מדי שנתיים, מעלה בתורה בחגים מתפללים שאינם חברי הוועד שהרבו לתרום מזמנם לאורך השנה ולהקל על עבודת הגבאים".

עו"ד דוד שולחני הוא אחד מגבאי בית הכנסת "המשמרת הצעירה" בחיפה. "גם אצלנו הוחלט שלא לבצע 'מכירות פומביות' או גביית תרומות מעולים לתורה, כדי לא לבייש את מי שאין להם, אלא לבצע 'תורנות', כך שבכל חג עולים מתפללים אחרים", הוא מציין. "כמו כן, נוסף על 'דמי החבר' השנתיים, אצלנו כל מתפלל תורם בתחילת השנה סכום קבוע ואחיד של 180 שקלים עבור עליות לתורה. זה אמנם לא מניב מספיק הכנסות, אבל מונע אי נעימות ממי שעולה לתורה, שלא נדרש להצהיר בפני כל הציבור כמה הוא מוכן לתרום כדי לסייע באחזקת בית התפילה".

"למי שרוצים להימנע לגמרי ממחלוקת, יש אפשרות נוספת שהייתה מקובלת בעיירה חלם, להכריז שכל המקומות בבית הכנסת הם מזרח וכל העליות הן 'שישי' ובכך למנוע מחלוקת", אומר שולחני ופורץ בצחוק.

בכתבה הבאה: איך נשים התפללו בתקופת המשכן והמקדש, איך נולדה "עזרת הנשים" והאם המחיצה שלה צריכה להיות גבוהה ואטומה. וגם: המהפכה שמאפשרת לנשים להיות חזניות ולקרוא בתורה

